

vsa skupaj izzvenela kot primer sodobno koncipirane groteske, če ne bi v njej prevladal tragični moment, ki se skriva v umetnikovem prikazu obupnega, resničnega boja za priznanje osnovne vrednosti človeškega dostojanstva, pogojenega v njegovem fizičnem obstoju. To je torej nova, sodobna varianta o tem, da je mogoče edino prek takega minimuma določiti namen človeškega bivanja. Zdi se, da Pregelj tako izpoveduje prav isto, samo jasneje (čeprav v splošnejši obliki), kar je zakrivala prej vezanost, likovna konsekvencija epičnemu, homerskemu dogajanju.

Aleksander Bassin

KOMENTARJI, GLOSE

TEZAVE MLADIH DRŽAV. Leta 1848 je bila pomlad evropskih narodov. V letih 1810—1820 so se osvobodile dežele Latinske Amerike. Leta 1960 je prišla pomlad v Afriko — bivše francoske in angleške kolonije so postale neodvisne.

Evropsko pomlad je kmalu uničila slana absolutizma, cvetje je ovenelo. Sele po prvi svetovni vojni so se osvobodili narodi centralne in jugovzhodne Evrope.

Simon Bolivar, veliki libertador Latinske Amerike, je sanjal o združitvi Latinske Amerike. Glavno mesto nove konfederacije naj bi bila Panama. To je bila velika ideja, razgibala je milijone, nato je ugasnila ko ogenj v stepi. Kdor bi danes videl Panamo, bi se razjokal.

Sta dve Ameriki, pravi znani kolumbijski pisatelj Herman Arciniegas. »Una es la America visible; la otra la invisible« — je Amerika, ki jo vidimo, in Amerika, ki je ne vidimo. Prva je Amerika predsednikov in veleposlanikov, druga je velika rezerva revolucij.

Namesto združene španskoportugalske Amerike imamo danes dva tucata držav. Meje med njimi niso bile nikoli točno določene, zato imamo toliko obmejnih sporov, kolikor je držav. Kljub skupnemu jeziku, isti zgodovinski tradiciji, veri, kulturi je Latinska Amerika klasičen primer mednarodnega mozaika. Kljub štiristoletni zgodovini sta praktično naseljena le dva pasova — ob Atlantiku in Pacifiku. Ves osrednji del, od Amazonke do Paragvaja, pa je dejansko še deviška zemlja. Južna Amerika je v mnogih pogledih tam, kjer je bila Severna Amerika, ko ni bilo železnic in so živeli na prerijah še Indijanci.

Arabske države so novembra 1944. ustanovile Arabsko ligo, postala naj bi najvišji posvetovalni organ arabskih držav. »Arabci, združite se!« To geslo je odmevalo od Atlantika do Perzijskega zaliva. »Vahta Arabia«, arabska enotnost! so skandirali študentje. Danes, dvajset let po vojni, so arabske države bolj razdeljene kot kadarkoli v novejši zgodovini. Arabska liga je le še fasada, tribuna za lepe programske deklaracije.

V prvih treh letih po vojni so se osvobodile skoraj vse azijske dežele. Oktobra 1949. se je rodila nova Kitajska — revolucija je triumfirala. Stara Kitajska živi le še na Formozi.

Leta 1960 je prišla pomlad v Afriko — črni kontinent se je prebudil. Na afriških tleh so zdaj le še drobci starih kolonialnih imperijev. Se ti bodo kmalu izginili.

* * *

»Živimo v najbolj revolucionarnem razdobju,« je še pred enim letom ugotovil znani ameriški komentator Walter Lippmann. »Pred našimi očmi se spreminja zgodovina. Še nikoli v zgodovini ni človeštvo doživelo takih sprememb kot po drugi svetovni vojni.«

Konec lanskega leta pa je postalo očito, da so nove države v Afriki pa tudi v Aziji zašle v težave. Od decembra do februarja je bilo v Afriki pet državnih udarov, Indonezija se je znašla v hudi krizi.

Na afriški sceni ni več tako prominentnih državnikov, kot so bili Ben Bela, Nkrumah in Baleva. Predsednik Indonezije Sukarno ni več Indonezijec, čeprav še vedno trdi, da je.

Se je ustavila revolucija, je plima že dosegla svoj višek in se bo spremenila v oseko? To so vprašanja, na katera skušajo odgovoriti vsi, ki spremljajo z zanimanjem in simpatijami razvoj mladih držav.

Pojavile so se težave, ki jih ob njihovem rojstvu nihče ni mogel predvidevati. Vse do včeraj so živele v srednjem veku, danes so že v novem. Zato je bil njihov program nujno zelo ambiciozen. Bil je predimenzioniran, s sredstvi, s katerimi razpolagajo, ga niso mogle in ga tudi ne bodo mogle uresničiti.

Predsednik Naser je pred leti dejal: »Uresničiti moramo dve revoluciji, gospodarsko in družbeno. Obe za ene generacije.«

V eni generaciji... drugi so imeli za to sto let. Ne samo to, imeli so tudi več sredstev, njihova startna baza ni bila nikoli tako nizka, kot je v Afriki in Aziji.

Anglija je prva izvedla industrijsko revolucijo. Kako, vemo — z brezobzirnim izkoriščanjem delovne sile, tudi otrok, pa s pomočjo kolonij. Amerika je v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno sprejela letno povprečno milijon ljudi iz Evrope. Nemčija je po zmagi nad Francozi leta 1870 začela veliko industrijsko revolucijo. Japonska je leta 1868 začela »meidži revolucijo«, danes je četrta ali peta industrijska velesila na svetu. V Aziji je prva.

V Angliji so izvedli industrijsko revolucijo, družbene pa ni bilo. Vendar nihče ne more zanikati, da niso nastale velike spremembe. Tudi konservativci so sprejeli v svoj program mnoge ideje laburistov.

Najtežje je vedno drugo razdobje — razdobje po osvoboditvi. Vse mlade države so startale z velikimi pričakovanji, sprejele so ambiciozne načrte. Tempo razvoja je bil hiter, prehiter. Prišla je kriza, pojavili so se problemi, ki jih v začetnem zanosu sploh niso hoteli videti. Gospodarski načrti v celi vrsti afriških in azijskih držav so zdaj skromnejši, bolj stvarni.

Je to zaokret na desno? Nekateri trdijo, da je, drugi pa menijo, da je to neroden izraz, saj ne da nobenega odgovora.

Pokazalo se je, da gospodarski razvoj zaostaja za političnim programom. Prav na smotrnem izkoriščanju lastnih gospodarskih virov pa bi morali zidati svojo hišo.

Afriški državniki so precenjevali pomen zunanjepolitičnih potez, mednarodnih konferenc. Potovali so od prestolnice do prestolnice, napadali so imperIALIZEM in kolonializem, doma pa so se kopičile težave. Pokazalo se je, da agresivna retorika ne rešuje vprašanj in je treba najprej postaviti trdne temelje. Nekateri mlade države so imele večje politične ambicije v svetu kot moderne, razvite evropske dežele.

Značilno je, da so v vseh državah, kjer je prišlo do udara, izvedli akcijo generali. Vojska je v teh državah tista organizirana skupina, ki edina lahko

v kritičnih trenutkih prevzame oblast. Sindikatov v našem pomenu besede ni, strank ni, študentskih organizacij ni.

Na eni strani je popolna praznina — vacuum — na drugi nezadovoljna profesionalna vojska. Načrt, dobro organiziran in zakonspiriran, navadno uspe. To je »golpec«, kakor mu pravijo v Latinski Ameriki. In španska Amerika je klasična domovina vojaških udarov.

Družbena struktura novih držav je zelo trhla. Prav to omogoča nagle premike na desno in levo. Parlamentarnih volitev ni, politična scena se menja čez noč. In vendar se nič ne spremeni — problemi ostanejo. Alžirija ima danes iste probleme kot za Ben Bele. Isto napovedujejo tudi za Gano.

Alžirija je revna in bogata dežela. Revna zato, ker ima dva milijona brezposelnih, milijon pa jih dela v Franciji, Zahodni Nemčiji, Belgiji. Bogata je, letos bodo menda dobili kar 30 milijonov ton nafte. Preprežena je z naftovodi in plinovodi, vendar težko diha. Kljub nafti, plinu, vinu in žitu — vse to gre največ v Francijo — je močno odvisna od mednarodne pomoči. Prebivalstvo hitro narašča, poljedelstvo je v zastoju, industrija živi od subvencij in ne rešuje gospodarstva.

Problemi Indije so ostali. Indijsko prebivalstvo narašča hitreje kot poljedelstvo. Industrijska proizvodnja naraste letno komaj za 3 %. Indija mora ustvariti letno približno 25 milijonov novih delovnih mest. To so problemi, ki bi jih težko rešila bogata in dobro organizirana ameriška družba.

V Evropi vlada nasploh zmotno mnenje, da je v Aziji zadosti hrane. Ne, poljedelstvo večine azijskih dežel je deficitarno. Zakaj? Ni umetnih gnojil, ni strojev, ni modernih metod obdelovanja. Pridelka na hektar je v Aziji veliko manj kot v Evropi.

Stiri petine Indijcev je kmetov, vendar pridela 80 % indijskega prebivalstva manj hrane kot 8 % ameriških farmerjev. Amerika zalaga Azijo pa tudi Afriko z žitom. Kanada sama pridela štirikrat več žita, kot ga lahko porabi sama. Žito je važna izvozna postavka kanadskega gospodarstva.

Osrednje vprašanje Indije je in ostane, kako nahraniti 480 milijonov ljudi. Vse se bo lahko rešilo, celo spor s Kitajsko in Pakistanom. V dveh letih bo prebivalstvo Indije naraslo na 500 milijonov, konec stoletja jih bo že dvakrat toliko. Bodo iz suhe indijske zemlje lahko iztisnili dvakrat toliko? Pravzaprav bi morali trikrat več, saj sedanja kalorična vrednost hrane ne zadošča za normalni delovni ritem.

Indonezija je imela velike ambicije, postala naj bi voditeljica mladih, nerazvitih držav. Dvajset let je živela sto milijonska nacija v pravem revolucionarnem zanosu. Se bo zdaj ta razvoj ustavil? To se sprašujejo v Aziji in v Afriki.

Predsednik Sukarno je jasno povedal, da je revolucija motor napredka. »Revolucija je zgodovinska misija Indonezije!« je stalno poudarjal. In vendar je zdaj prav želodec glavni problem velikega naroda. Kako prozaično zveni ta ugotovitev.

* * *

Dilema Vzhod — Zahod — to je bilo vprašanje zadnjih dvajset let. Po sredi Evrope je šla hladna fronta. Svet je bil dejansko razdeljen v dva velika tabora. Se nikoli v novejši zgodovini ni bila ta delitev tako usodna.

Danes delimo vse države z drugega zornega kota. Kam obračajo jadra — na vzhod ali zahod — to ni zdaj tako važno. To je pogosto zelo odvisno tudi od politične orientacije režima. Važna je delitev na razvite in nerazvite.

To je pečat, ki žge in ga ni mogoče zbrisati. Ta delitev je veliko bolj dramatična kot prejšnja. To je delitev na industrijski Sever in nerazviti, še kolonialni Jug. Velika tragedija je, če gre ta meja po sredi ene države. Klasičen primer za to je Italija.

To delitev imamo tudi v okviru Evrope. Delovna sila z evropskega juga migrira na industrijski Sever. To je fenomen, ki ga nihče ne more več zanikati.

Politično ozračje na svetovnem Jugu je nestalno. Lani in v prvih dveh mesecih je doživela Afrika pretrese, ki so globoko omajali vero v hitri razvoj afriškega kontinenta. Ideja afriške federacije, ki so jo tako dolgo negovali, je zbledela. Vsaka afriška država ima sedaj svoje probleme.

Tudi Bolivarjev sen o veliki zvezi latinskoameriških držav se ni uresničil. Bil je samo lep program. Ideja je bila velika in plemenita, vendar so bile centrifugalne sile močnejše.

Britanski list 'Observer' je ondan ugotovil, da »Afrika mora propasti, ker je prezgodaj dobila neodvisnost«. Poznavalci afriških problemov so to že zdavnaj napovedovali.

Revolucionarni potencial Afrike je neizčrpen. Afrika je praktično razdeljena na petdeset dežel, če računamo sem tudi tiste, ki se še niso osvobodile. Večina afriških dežel ima samo dva do tri milijone prebivalcev. Toliko štejejo danes velika azijska mesta. Ozemlja afriških držav so večja od evropskih, vendar nimajo dovolj naravnih bogastev. Gospodarsko so obsojena na revščino. To ustvarja razočaranja.

Glavna bogastva afriških držav so še vedno v tujih rokah ali pa je odvisen njihov razvoj od tujega kapitala. Glavni izvozni predmeti so močno odvisni od cen na svetovnem tržišču, glede tega pa afriške države nimajo nobene besede. Izvršitev ambicioznih načrtov je pogosto odvisna od tuje pomoči.

V nobeni afriški deželi ni tempo industrijskega razvoja tako močen, da bi lahko absorbirali letni prirastek delovne sile. V večini dežel število brezposelnih narašča. V Alžiriji je že cela armada, v Aziji — razen na Japonskem, Kitajskem, v Izraelu — večina prebivalstva še ni v produkcijskem procesu. V nekatere država proizvaja nafte, riža — Indonezija, Burma — še ni dosegla predvojnih standardov...

Mlade države preživljajo hudo krizo. Uresničiti morajo dve nalogi: vzpostaviti morajo svojo avtoriteto, doseči morajo tako stopnjo gospodarskega razvoja, ki bo zadovoljila večino prebivalstva. V eni generaciji morajo preskočiti stoletja.

Kdo bo rešil ta nasprotja? Nihče ne more odgovoriti. Nihče ne sme biti zato presenečen, če se bodo državni udari nadaljevali.

Ta pogled v prihodnosti prav gotovo ne zbuja nobenih visokih misli.

Miran Ogrin

EN SAM VIR IN DOVOLJ DENARJA. Denarno podpiranje slovenskih umetniških in kulturnih ustanov prav gotovo ni urejeno razumno in koristno. Zdaj ni več zaželeno reči subvencija, marveč moramo uporabljati izraz —